

METSÄ- KULTTUURINEN KESTÄVYYS

Toim. Leena Paaskoski, Matti Heikurainen & Pauliina Latvala-Harvilahti

LUSTON JULKAISUJA 5

Suomen
Metsämuseo

LUSTO

METSÄKULTTUURINEN KESTÄVYYS

Toimittajat: Leena Paaskoski, Matti Heikurainen & Pauliina Latvala-Harvilahti

Kuviot: Jari Nieminen

Kannen kuva: Pauliina Latvala-Harvilahti

Taitto: Jari Nieminen

Luston julkaisuja 5

Suomen Metsämuseo Lusto, Savonlinna 2022

ISBN 978-952-69018-7-9 (pdf)

ISSN 2489-4168

SISÄLLYS

ESIPUHE	5
I JOHDANTO	6
II TYÖN LÄHTÖKOHDAT	8
Kansallinen metsästrategia ja kokonaiskestävyys luonnon kantokyvyn rajoissa	8
Kokonaiskestävyys ja kestävän kehityksen ulottuvuudet	10
Kulttuuriperintöpolitiikka ja luonto	12
III KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	14
Metsä	14
Metsäkulttuuri	14
Metsäkulttuuriperintö	14
Tulevaisuusperintö	15
IV KOLME NÄKÖKULMAA METSÄKULTTUURISEEN KESTÄVYYTEEN	16
Metsäkulttuurinen kestävyys	16
Metsäkulttuurinen kestävyys osana kestävää kehitystä	16
Metsäkulttuurinen kestävyys kestävän kehityksen tukena	17
Metsäkulttuurinen kestävyysmurros osana kestävän kehityksen perustaa	19
V YHTEENVETO	22
MEKKO-työryhmän tulokset	22
MEKKO-työryhmän ehdotukset jatkotoimenpiteiksi	23
Lähteet	24

ESIPUHE

Metsät tarjoavat suomalaisille ekosysteemihyödykkeitä ja -palveluita sekä niihin perustuen puuta, luonnontuotteita, työtä, toimeentuloa, terveysvaikutuksia ja virkistystä. Kestävästi hoidetut metsät ovat myös monimuotoisia sekä hillitsevät ilmastonmuutosta ja auttavat sopeutumaan siihen. Välinearvon lisäksi metsillä on myös itseisarvoa.

Kestävä metsätalous toteuttaa omalta osaltaan YK:n kestävän kehityksen tavoitteita. Pohjoisten havumetsien uusiutuvaan raaka-aineeseen perustuvilla tuotteilla vastataan ihmisten tarpeista aiheutuvaan globaaliin kysyntään ja korvataan niiden tuotannossa käytettyä fossiilista hiiltä. Pohjoisten havumetsien kestävä metsätalous vähentää lisäksi painetta siirtää puuntuotantoon alueita ruoantuotannolta tai luonnonsuojelulta.

Kansallinen metsästrategia on väline, jolla sovitetaan yhteen metsiin sekä niistä saataviin ekosysteemihyödykkeisiin ja -palveluihin liittyviä erilaisia tarpeita, tavoitteita ja rajoitteita. Kansallisen metsästrategian tarkoituksena onkin globaalin ratkaisujen lisäksi vahvistaa suomalaisen talouden ja hyvinvoinnin kestävä kasvua, metsien monimuotoisuutta sekä ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista – luonnon kantokyvyn sekä ekosysteemipalveluiden taustalla olevien ekologisten prosessien dynaamisen kokonaisuuden rajoissa.

Yhteensovittaminen on jo vakiintuneen tavan mukaan vuorovaikutteista. Kestävyyden eri näkökulmat – ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen – otetaan huomioon tasapuolisesti. Kansallisen metsästrategian prosessissa on oleellista ottaa huomioon toimenpiteiden vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden lisäksi kustannusten oikeudenmukainen jakautuminen. Tämä edellyttää tavoitteiden ja toimenpiteiden yhteensovittamista demokraattisissa prosesseissa.

Demokratia ja kulttuuri ovat tiiviissä yhteydessä toisiinsa ja kestäväan kehitykseen. Metsäkulttuurisen kestävyuden työryhmä on tehnyt uraauurtavaa työtä. Määritelmien ja niihin liittyvien tulkintojen lisäksi tämä raportti tarjoaa tilannekatsauksen kulttuurisista muutosprosesseista ja siten laajentaa ja syventää ymmärrystä kestäväan kehitykseen tarvittavien muutosten luonteesta ja mittakavasta. Sisällöllisesti ja aikataulullisesti raportti tukee erinomaisesti *Kansallisen metsästrategian 2035* kehittämistavoitteiden määrittelyä ja sen jälkeistä strategian toimeenpanoa.

Osastopäällikkö Tuula Packalen

I JOHDANTO

Kulttuurisen kestävyysroolia kestävässä kehityksessä on tunnustettu sekä tutkimuksessa että kestävä kehitys toimeenpanossa Suomen valtionhallinnon tasolla. Aiemmin kulttuurinen kestävyys on metsäkontekstissa ja muuallakin usein yhdistetty tarkemmin määrittelemättä osaksi sosiaalista kestävyyttä.¹

Tarve metsiin liittyvien tavoitteiden ja metsien käytön kokonaiskestävyyden edistämiseen nostettiin Kansallisen metsästrategian päivityksessä 2019 aiempaa painokkaammin esiin. Samalla kulttuurisen kestävyys vahvistaminen lisättiin ohjelman tavoitteisiin ja toimeenpanoon. Kokonaiskestävyydellä tarkoitetaan metsästrategiassa kaikkien neljän kestävyysulottuvuuden (ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen) tasapainoista kokonaisuutta. Koska kokonaiskestävyyttä ei ole mahdollista vahvistaa onnistuneesti ilman kulttuurisen kestävyysintegroimista kestävyystoimiin, tunnustettiin Kansallisessa metsästrategiassa tarve metsäkulttuurisen kestävyyskäsitteen tarkempaan määrittelyyn.²

Kansallisessa metsästrategiassa kulttuurinen kestävyys on määritelty seuraavasti:

Kulttuurinen kestävyys voidaan nähdä kestävä kehityksen neljäntenä ulottuvuutena tai sitä voidaan pitää taloudellista, ekologista ja sosiaalista kestävyyttä tasapainottavana, selittävänä ja välittävänä tekijänä. Kulttuuri voidaan nähdä myös koko kestävä kehityksen perustana ja rakenteena, jonka avulla kestävä kehityksen

*tavoitteet saavutetaan. Kulttuurinen kestävyys edellyttää, että kulttuurinen jatkumo ei katkea, ja metsien käyttöön liittyvät tavat, käytännöt ja suhteet siirtyvät seuraaville sukupolville aikaan sopivassa muodossa. Metsäkulttuuri on aikaan sidottu jatkuva prosessi, joka kehittyy ihmisten toiminnan tuloksena.*³

Kulttuurinen kestävyys on monimerkityksinen käsite. Kulttuurista kestävyyttä käsittelevän raportin *Culture in, for and as Sustainable Development* (2015) mukaan kulttuurisesti kestävä kehitys toimii koko kestävä kehityksen tukena ja perustana, jonka avulla kestävä kehitys tavoitellaan. Lisäksi kulttuurinen kestävyys voi olla kulttuuristen elementtien suojelua tai kulttuurin toimimista välittäjänä kestävä kehityksen kokonaisuudessa. Olennainen viesti tässä tutkimukseen perustuvassa raportissa on, että kulttuurisen näkökulman liittäminen politiikan tekoon ja muihin käytäntöihin on kokonaiskestävä tulevaisuuden rakentamisen edellytys.⁴ Tätä ajattelua tarvitaan myös metsäkontekstissa, kuten aiemmin on jo tuotu esiin esimerkiksi *Metsäkulttuurinen näkökulma Kansalliseen metsästrategiaan* -julkaisussa (2018).⁵

Maa- ja metsätalousministeriö myönsi vuonna 2020 Suomen Metsämuseo Lustolle rahoituksen kansallisen metsästrategian hankkeelle *Metsäkulttuurinen kestävyys kokonaiskestävyyden työkaluksi* (MEKKO 2020–2021). Hankkeen tavoitteeksi asetettiin määritellä kulttuurisen kestävyyskäsite metsäkontekstissa sekä konkretisoida ja jalkauttaa käsite metsäalan käyttöön.

1 Paaskoski & Roiko-Jokela 2020.

2 Kansallinen metsästrategia 2025 – päivitys 2019.

3 Kansallinen metsästrategia 2025 – päivitys 2019, 102.

4 Dessein et al. 2015.

5 Matila et al. 2018; ks. myös Lindholm & Ekblom 2019; Arts et al. (eds.) 2012.

Maa- ja metsätalousministeriö yhteistyössä Suomen Metsämuseo Luston kanssa nimesi hankkeelle työryhmän, jossa yhdistyivät kulttuurisen kestävyys teoreettinen osaaminen ja metsäalan käytännön tarpeiden ja toiminnan ymmärrys. Työryhmän puheenjohtajaksi pyydettiin dosentti, varajohtaja Katriina Siivonen Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksesta ja jäseniksi aluejohtaja Antti Heikkilä Suomen metsäkeskuksesta, ylimetsänhoitaja Matti Heikurainen Maa- ja metsätalousministeriöstä, tutkimuspäällikkö Kalle Karttunen MTK:sta, dosentti Pauliina Latvala-Harvilahti Itä-Suomen yliopistosta, järjestöjohtaja Marjaana Liukko 4H:sta, ryhmäpäällikkö Riikka Paloniemi Suomen ympäristökeskus SYKEstä, metsäryhmän jäsen Sari Pynnönen Suomen Partiolaisista ja erikoissuunnittelija Tanja Tenhunen Metsähallituksesta. Lisäksi Saamelaiskäräjät asetti pyynnöstä työryhmään omaksi edustajakseen poromies Tauno Ljetoffin. Työryhmän sihteeri-

nä toimi kehittämisjohtaja, dosentti Leena Paaskoski Suomen Metsämuseo Lustosta.

Työryhmän työ käynnistyi elokuussa 2020. Työryhmä piti hankkeen kuluessa kaikkiaan seitsemän kokousta. Hankkeessa järjestettiin lisäksi kaksi työpajaa, joista ensimmäinen 10.–11.2.2021 keskittyi metsäkulttuurisen kestävyys käsitteen määrittelyyn ja toinen 26.4.2021 käsitteen konkretisointiin ja jalkauttamiseen. Ensimmäiseen työpajaan osallistui 30 henkilöä ja toiseen 18 henkilöä. Työpajoissa kommentoitiin ja täydennettiin työryhmän tekemiä alustavia ehdotuksia, ja työpajojen tuottamaa aineistoa hyödynnettiin MEKKO-työryhmän tekemissä johtopäätöksissä ja työn lopullisissa tuloksissa. *Metsäkulttuurinen kestävyys* -raportin sisältö perustuu työryhmätyöskentelyyn. Raportin ovat toimittaneet Leena Paaskoski, Matti Heikurainen ja Pauliina Latvala-Harvilahti.

II TYÖN LÄHTÖKOHDAT

Kansallinen metsästrategia ja kokonaiskestävyys luonnon kantokyvyn rajoissa

Metsäohjelmilla on jo puolivuosisatainen perinne metsiin liittyvien tavoitteiden yhteensovittamisessa. Ensimmäisiä lähinnä puuntuotannon lisäämiseen keskittyneitä metsäohjelmia olivat vuonna 1961 valmistunut *HKLN* (Heikurainen-Kuusela-Linnamies-Nyyssönen), *Teho-ohjelmat* (1962 ja 1964) ja *Mera-ohjelmat* (1964, 1966 ja 1969). Ohjelmien tuloksena metsänhoito- ja metsänparannusinvestoinnit kaksinkertaistuivat ja puuston kasvu ja metsien hakkuumahdollisuudet saatiin lisääntymään puunkäytön kasvua nopeammin.⁶

Kokonaiskestävyyden mallin mukaista eri tavoitteiden laajaa yhteensovittamista toteutettiin jo vuonna 1985 laaditussa *Metsä 2000* -ohjelmassa. Ohjelma valmisteltiin aikaisempaa monitavoitteisemmin ja osallistavammin sosiaalisen kestävyyden tavoitteita toteuttaen, ja ohjelma sekä sen vuonna 1992 tehty tarkistus kattoivat laajasti metsien monikäytön ja ympäristönhoiton tavoitteet. Maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön vuonna 1994 yhdessä valmisteleva *Metsätalouden ympäristöohjelma* jalkautti Rion ympäristö- ja kehityskonferenssin metsäperiaatteita ja Helsingin metsäministerikonferenssin metsien kestävää hoitoa ja käyttöä koskevia yleisperiaatteita.⁷

Vuonna 1999 valmistuneen *Kansallinen metsäohjelma* (KMO) 2010:n ja sitä seuranneen vuonna 2008 valmistuneen *Kansallinen metsäohjelma 2015:n* peruslähtökohtana oli, että metsiin ja puuhun perustuvaa tuotanto- ja palvelutoimintaa

voidaan uudistaa ja laajentaa niin, että toiminnot ovat yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä, taloudellisesti kannattavia sekä ekologisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestäviä. Tuotantotoiminnan tuli olla markkinalähtöistä ja perustua asiakkaiden tarpeille, joten yksityisellä sektorilla on keskeinen merkitys metsäalan toiminnassa. Julkisen vallan tehtävänä on luoda sellaiset edellytykset, että metsien hyödyntäminen kilpailukykyisesti on mahdollista.⁸

KMO 2015:n ekologisen kestävyyden hankkeena valmisteltiin ympäristöministeriön kanssa yhteistyössä *Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2016* (METSO-ohjelma). Ohjelmaa on valtioneuvoston päätöksellä jatkettu vuoteen 2025. METSO-ohjelman tavoitteena on vakiinnuttaa metsien monimuotoisuuden suotuisa kehitys turvaamalla nykyistä paremmin metsäisille luontotyypeille ja uhanalaisille lajeille tärkeitä elinympäristöjä ja metsien rakennepiirteitä. Ohjelmaa rahoitetaan sekä ympäristöministeriön että maa- ja metsätalousministeriön budjeteista. Uusien suojelukeinojen kehittämisen lähtökohtana oli metsänomistajien vapaaehtoisuus, omistusoikeuden säilyminen ja taloudellisten arvojen täysimääräinen korvaaminen.

Biotalous merkityksen korostumisen myötä KMO 2015 tarkistettiin valtioneuvoston päätöksellä joulukuussa 2010. Tarkistetun *KMO 2015 – Metsäalasta biotalouden veturi* -ohjelman tavoitteena oli tukea metsäalan kehittämistä biotalouden edelläkävijäksi ja luoda toimintaympäristö, jossa metsiin ja puuhun pohjautuvat elinkeinot ovat kilpailukykyisiä ja

6 Mikkilä, Sampo & Kaipainen (toim.) 2000.

7 Mikkilä, Sampo & Kaipainen (toim.) 2000.

8 <http://www.metla.fi/metinfo/kestavyys/SF-2.htm> (14.1.2022).

kannattavia, samalla kun metsien monimuotoisuus ja muut ympäristöhyödyt on otettu huomioon.

Vuonna 2015 valmistui eduskunnassa käsitellyn metsäpoliittisen selonteon pohjalta *Kansallinen metsästrategia 2025*. Selonteon ja metsästrategian yhteinen visio oli, että ”metsien kestävä hoito ja käyttö on kasvavan hyvinvoinnin lähde”. Visioon pohjautuvat kolme strategista päämäärää olivat seuraavat: ”1. Suomi on kilpailukykyinen toimintaympäristö metsiin perustuville liiketoiminnoille”, ”2. Metsäala ja sen rakenteet uudistuvat ja monipuolistuvat” ja ”3. Metsät ovat aktiivisessa, taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävässä ja monipuolisessa käytössä”.⁹

Parhaillaan voimassa oleva *Kansallinen metsästrategia 2025* päivitettiin Juha Sipilän hallituksen päätöksellä 21.2.2019. Päivitetty strategia pohjautui edelleen eduskunnassa vuonna 2014 käsiteltyyn metsäpoliittiseen selontekoon, mutta hankesiota uudistettiin vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä. Uusina lähtökohtina olivat metsiin liittyvien *Agenda 2030* -tavoitteiden ja ilmastokestävyyden turvaaminen sekä metsäluonnon monimuotoisuuden edistäminen muun muassa luonnonhoitoa kehittämällä.

Metsäohjelmat ovat alkuvaiheen puuntuotantopainotteisuuden jälkeen kehittyneet sovittamaan yhteen yhä monitahoisempia yhteiskunnan tavoitteita, jotka liittyvät metsätalouden ja perinteisen metsäteollisuuden lisäksi metsiin perustuvien muiden elinkeinojen edistämiseen, metsien virkistys- ja terveysvaikutuksiin, monimuotoisuuden vahvistamiseen ja ilmastovaikutuksiin. Eri tavoitteiden yhteensovittamisen

lopputuloksena on kokonaiskestävyyttä vahvistava ohjelma, joka ottaa huomioon ajankohtaiset toimintaympäristön muutokset ja toteuttaa yhteiskunnan muuttuneita tarpeita ja arvostuksia.

Suomalaisen yhteiskunnan laaja-alainen kehittyminen on vuosien kuluessa vähentänyt Suomen riippuvuutta metsäsektorista, ja lisännyt ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyys tavoitteiden painoarvoa metsiin liittyvien tavoitteiden yhteensovittamisessa. Koska metsätalouden ja metsäteollisuuden taloudellinen ja sosiaalinen merkitys on kuitenkin huomattava sekä kansallisesti että erityisesti alueellisella tasolla, on metsätalouden ja metsäteollisuuden toimintaedellytysten turvaaminen edelleen ohjelmien keskeisenä tavoitteena. Metsillä on myös aina ollut keskeinen kulttuurinen merkitys, vaikkei se ole aiemmin juurikaan näkynyt ohjelmatyössä.

Ilmasto- ja monimuotoisuustavoitteet olivat vahvasti esillä jo tuoreimmassa Juha Sipilän hallituksen hyväksymässä Kansallisen metsästrategian päivityksessä. Näitä teema-alueita koskevia ohjelman toimenpide-ehdotuksia kyettiin ottamaan välittömästi toteutukseen Sanna Marinin hallitusohjelmassa tarkoituksiin osoitetun merkittävän uuden rahoituksen avulla. Vaikka Marinin hallitusohjelma nosti ilmasto- ja monimuotoisuustavoitteet kunnianhimoiselle uudelle tasolle, voidaan *Kansallinen metsästrategia 2025*:n todeta olleen tavoitteiltaan jo samansuuntainen.

Kansallinen metsästrategia 2025 pitää luonnon kantokyvyn rajoissa toimimista ekologisen kestävyys toteutumisen ehdottomana vaatimuksena. Kansallinen metsästrategia on myös sitoutunut kansainvälisten sopimusten edellyttämällä tavalla luontokadon pysäyttämiseen. Tavoitteen

saavuttamiseksi kansallisissa metsästrategioissa on edistetty metsien luontolaatua parantavien ja siten luonnon monimuotoisuutta kustannusvaikuttavasti lisäävien keinojen kehittämistä ja käyttöönottoa.

Monimuotoisuutta lisäävien toimenpiteiden tulokset näkyvät kuitenkin hitaasti laajassa metsien kokonaisuudessa, ja metsäalalle oli selvä pettymys, kun tuorein uhanalaisten lajien tilan arviointiraportti osoitti, että tehdyistä toimenpiteistä huolimatta metsälajien uhanalaistuminen on jatkunut edelleen. Uhanalaisuusluokitusten heikentymistä oli raportin mukaan tapahtunut 142 metsälajin osalta, kun paranevaa kehitystä arvioitiin tapahtuneen 115 metsälajin kohdalla. Heikentynyt kehitys koski painotetusti vanhojen metsien lajistoa, kuten varjostusta ja lahopuujatkumoa vaativia jäkäliä (51 lajilla heikentymistä ja kahdella lajilla myönteistä kehitystä). Metsälajeilla myönteisiä muutoksia arvioitiin olevan heikentyvää kehitystä enemmän perhosilla, kovakuoriaisilla, kaksisiipisillä, hämähäkkieläimillä, linnuilla ja pistiäisillä. Ensisijaisesti soilla elävillä lajeilla heikentynyttä kehitystä arvioitiin 39 lajilla ja myönteistä kehitystä kahdeksalla lajilla.¹⁰

Uhanalaisten metsälajien tilan heikkenemisen jatkuminen osoitti tämänhetkisen metsien suojelun ja talousmetsien luonnonhoidon olevan vielä riittämättömällä tasolla, jotta ekologinen kestävyys olisi jo saavutettu metsälajien uhanalaistumiskehityksen kriteerillä mitattuna. Uuden Kansallisen metsästrategian laatimiseen tämä lähtökohta tuo selvän haasteen.

Kokonaiskestävyyden käsite on otettu metsäohjelmassa käyttöön vasta Kansallisen metsästrategian tarkistuksen yhteydessä (2019). Käsitteellä halutaan korostaa kaikkien kestävyiden ulottu-

vuuksien ja tavoitteiden samanaikaisen toteutumisen tärkeyttä metsiin perustuvan hyvinvoinnin lisäämisessä.

Kokonaiskestävyys ja kestävä kehityksen ulottuvuudet

Kokonaiskestävyys tarkoittaa kestävä kehityksen eri ulottuvuuksien (ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen) samanaikaista, tasapainoista vahvistamista luonnon kantokyvyn rajoissa. Kokonaiskestävyyden vahvistaminen edellyttää erilaisten tavoitteiden yhteensovittamista läpäisevästi yhteiskunnallisissa prosesseissa.

Kestävää kehitystä on usein hahmotettu myös erikseen ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen ulottuvuuden kautta. Ihmisen hyvinvoinnin on nähty toteutuvan maapallon kantokyvyn rajoissa, kun ekologiset reunaehdot sekä sosiaalinen ja taloudellinen perusta toteutuvat. Kulttuurista ulottuvuutta ei ole useinkaan osattu ottaa huomioon itsenäisenä kestävä kehitykseen vaikuttavana ulottuvuutena. Kestävä kehitys ei kuitenkaan voi toteutua ilman kulttuurista kestävyttä.

Kokonaiskestävyyden eli kestävä kehityksen kokonaisuuden huomioiminen on kuitenkin nyky-ymmärryksen mukaan olennaisempaa kuin sen yksittäisten ulottuvuuksien tarkastelu. Valtioneuvoston kanslian kestävä kehityksen toimikunta määrittelee kestävä kehityksen ihmisten hyvinvoinniksi maapallon kantokyvyn rajoissa ja kuvaa sitä taloustieteilijä Kate Raworthin kestävyysdonitsin mallilla. Sen ytimessä ovat ihmisten hyvinvointia määrittävät yhteiskunnalliset asiat, hyvinvoinnin sosiaalinen perusta. Ulkokehällä ovat maapallon kantokyky ja siihen liittyvät kysymykset, joita

kutsutaan ekologisiksi reunaehdoiksi tai ympäristökatoksi. Talous nähdään kestävyysdonitsissa kestävä kehityksen mahdollistajana, mutta myös luonnonvarojen käyttäjänä, jolloin ympäristökuormituksen minimoimisen tulee olla talouden toteuttamisen olennainen osa. Kaikki kestävyysdonitsin kuvaamat asiat ja näkökulmat ovat keskinäisriippuvaisia toisistaan.¹¹ Kestävyysdonitsin mallikaan ei silti huomioi kulttuurisen kestävyysmerkitystä kestävä kehityksen toteuttamisessa.

Kestävyysdonitsin eri ulottuvuudet vaikuttavat siis toisiinsa, joten kestävyystarkasteluissa on erityisesti kiinnitettävä huomiota kokonaisuuksiin ja keskinäisriippuvuuksiin.¹² Käsitteellisesti kokonaiskestävästä toiminnasta on erilainen eri aikoina ja eri yhteyksissä. Siksi sen arvioimisen ja määrittämisen prosessin tulee olla jatkuvaa. Kestävyystä kuvaavien kriteerien valinta ja tavoitetasot

määrittävät kokonaiskestävyysmerkitsevien toteutumisen kulloisenkin sisällön. Kokonaiskestävyysmerkitsevien vahvistamisella toteutetaan kestävä kehitys osallistavasti ja oikeudenmukaisesti.¹³

Metsäpolitiikka korostaa uusiutuvien luonnonvarojen kestävä hoidon ja käytön merkitystä kestävä kehityksen tavoitteiden samanaikaisessa edistämisessä. Metsien kohdalla luonnonkantokyvyn rajoihin asettumisen ja luontokadon pysäyttämisen katsotaan olevan Suomessa saavutettavissa, jos metsien ja soiden suojelua ja talousmetsien luonnonhoitoa lisätään osana muiden yhteiskunnallisten tavoitteiden yhteensovitettua kokonaisuutta. Tämän ajattelutavan mukaan luonnon kestävä hyödyntäminen luo edellytyksiä ekologisen, kulttuurisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyysmerkitsevien tavoitteiden tasapuoliselle ja oikeudenmukaiselle toteuttamiselle.¹⁴

11 Raworth 2017.

12 <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys> (21.10.2021).

13 Ks. esim. Häyry 2018; Ahola-Launonen 2018.

14 Ks. *Kansallinen metsästrategia 2025 – päivitys* 2019.

Kulttuuriperintöpolitiikka ja luonto

Kulttuurinen kestävyys määritellään useilla eri tavoilla. Näiden määritelmien taustalla on vuosikymmenten varrella muuttunut ymmärrys kulttuurin suhteesta luontoon tai kulttuurista luonnon osana. Tarkastelemme tässä näitä muutoksia yhden kulttuurisessa kestävyudessa keskeisen toiminnan alueen, kulttuuriperintöpolitiikan, näkökulmasta.

Haasteet, joihin nykyisin etsitään ratkaisuja kulttuurisen kestävyys toimien avulla, ovat sinänsä olleet maailmanlaajuisesti esillä jo kauan ennen kestävyyskäsitteen yleistymistä. Kansainvälisen kulttuuriperintöpolitiikan näkökulmasta luonnon ja kulttuurin lähestyminen toisiaan ja lopulta yhdeksi kokonaisuudeksi ymmärtäminen on tapahtunut vähittäin viime vuosikymmeninä.

Yhtenä kulttuuriperintöpolitiikan merkkipaaluna voidaan pitää vuotta 1972, jolloin Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco hyväksyi kansainvälisen yleissopimuksen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi. Tässä niin sanotussa maailmanperintösopimuksessa nimettiin ensisijaisesti jäsenvaltioiden velvollisuudeksi alueellaan sijaitsevan kulttuuri- ja luonnonperinnön määrittäminen, suojeleminen, säilyttäminen, esittelemine sekä välittäminen tuleville sukupolville.¹⁵ Vaikka sopimus painotti aineellista puolta, liittyvät tavoitteet kulttuuriin jatkumoon, tuleviin sukupolviin ja arvoihin. Luonto- ja kulttuurikohteet nähtiin sopimuksessa erillisinä. Suomi ratifioi maailmanperintösopimuksen vuonna 1987.

Globaalin kestävä kehityksen työn kannalta keskeinen Brundlandtin raportti *Yhteinen tulevaisuutemme* ilmestyi suomeksi vuonna 1988. Siinä nostettiin esille taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin merkitys luonnon kestävyys saavuttamiseksi.¹⁶ Tulevaisuudentutkimuksen uranuurtaja, professori Pentti Malaska korosti jo varhain *Yhteinen tulevaisuutemme* -raportin ilmestymisen jälkeen kulttuurin merkitystä yhtenä yhteiskunnassa vaikuttavana ja kestävä kehityksen toteuttamisessa merkittävänä voimana, joka tulisi nostaa ympäristötaloudellisen ja yhteiskunnallisen ulottuvuuden rinnalle.¹⁷

Kulttuuriperintöpolitiikassa luonnon ja kulttuurin näkeminen erillisinä kokonaisuuksina kaventui vuonna 1992, jolloin kulttuurimaisemat lisättiin osaksi maailmanperintösopimusta. Ajatus siitä, että sekä ihminen että luonto vaikuttavat maisemiin vahvistui. Euroopan neuvoston laatima eurooppalainen maisemayleissopimus (2000) tuli Suomessa voimaan vuonna 2006. Kulttuurinen luontonäkemys sai yhä enemmän tilaa. Maiseman määrittelyä ei tehty ylhäältä alaspäin, vaan määritelmässä maisema tarkoitti ”aluetta sellaisena kuin ihmiset sen mieltävät ja jonka ominaisuudet johtuvat luonnon ja/tai ihmisen toiminnasta ja vuorovaikutuksesta”. Lisäksi sopimuksen kansallisina toimenpiteinä esitettiin muun muassa sopimuspuolten sitoutuminen tunnustamaan maisemat lainsäädännössään *yhteisen kulttuuri- ja luonnonperinnön monimuotoisuuden ilmentymäksi ja identiteetin perustaksi*.¹⁸ Tämän jatkoksi maailmanperintösopimuksessa käytettiin vuodesta 2007 alkaen kulttuuri- ja luontokriteereille yhteistä luetteloa.

15 <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf> (14.1.2022).

16 *Yhteinen tulevaisuutemme* 1988.

17 Wilenius 2014; Malaska 1994.

18 <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060014> (14.1.2022).

Johannesburgin kestävän kehityksen huippukokouksessa (2002) hyväksytty toimintasuunnitelma velvoitti maita laatimaan kestävän kehityksen strategian vuoteen 2005 mennessä¹⁹. 2020-luvulla on puolestaan ymmärretty, että luonnon kantokyvyn ylittävien käytänteiden muuttamiseksi ja empatian lisäämiseksi tarvitaan avointa dialogia maailmankuvan muutoksen tarpeesta ja kestävän tulevaisuuden yhteisluomisesta²⁰. Nämä kaikki ovat kulttuurisesti määrittäviä ilmiöitä, vaikka sitä ei aina kestävästä kehitystä käsittelevissä teksteissä tunnistetakaan. Globaalit haasteet edellyttävät velvollisuuden painottamista ja sitä, että kestävyttä tavoittelevat kulttuuriset teot ja toivotun tulevaisuuden tekeminen ovat kaikkien asia yksityis- ja työelämässä.²¹

Kokonaiskestävyys tavoittelussa on painotettu yksittäisten ulottuvuuksien sijaan yhteisvaikutuksia.²² Kulttuurin ja kulttuuriperinnön monimuotoiset merkitykset tulisiikin nähdä mahdollisuuksina kaikissa *Agenda 2030*:n²³ toisiinsa kytkeytyneissä tavoitteissa. Kulttuuriseen kestävyyskuuluu siten yksilöiden ja yhteisöjen osallisuus ja määrittelyvalta kulttuuriaan ja kulttuuriperintöjään koskeviin muutoksiin. Se ei kuitenkaan vielä takaa kestävän kehityksen toteutumista, vaan lisäksi tarvitaan aktiivista kulttuurin muutosta kohti kestävyttä.²⁴

Kulttuuri ja luonto ovat uusimman näkemyksen mukaan yhteinen kokonaisuus, vaikakaan vallitseva näkemys se ei ole. Tätä kuvastavat biokulttuurisen diversiteetin (*biocultural diversity*) ja biokulttuurisen perinnön (*biocultural heritage*) käsitteet, jotka ovat yleistyneet kansainvälisesti niin tutkimuksessa kuin käytännön toiminnassa. Biokulttuurinen diversiteetti tarkoittaa biologisen monimuotoisuuden ja kulttuurisen monimuotoisuuden paikallisia riippuvuussuhteita ja vaihtelevia ilmene-mismuotoja. Biokulttuurisella perinnöllä tarkoitetaan yhteisön tietoja, innovaatioita ja käytänteitä, jotka pohjautuvat maiseman ja biodiversiteetin vuorovaikutukseen sekä sukupolvelta toiselle siirtyviin kulttuurisiin arvoihin.²⁵

Biokulttuurisen perinnön malli asettaa resilientin eli muutokseen sopeutuvan elämäntavan ja hyvinvoinnin keskiöön. Sitä ympäröivät biodiversiteetti, paikallinen tieto, osallistava hallinto, kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset arvot sekä maisemat. Malli tunnistaa näin biodiversiteetin, kaikissa muodoissa esiintyvän kulttuuriperinnön ja paikallisyhteisöjen kestävän kehityksen liittyvän toisiinsa,²⁶ mikä voi luoda edellytykset kokonaiskestävyysaiempaa vahvemmalle toteutumiselle kulttuurisin keinoin.

19 *Kansainväliset ympäristösopimukset ja Suomen kehityspolitiikka* 2005, 6.

20 Kestävyyspaneeli 2020, kohta 6: Hyvinvointi ja mahdollisuudet.

21 Seppälä, Jyri (toim.) 2014, 103; ks. myös Latvala-Harvilahti 2021.

22 Independent Group of Scientists 2019; Kestävyyspaneeli 2020, 2.

23 <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys> (21.10.2021).

24 Siivonen 2017, 283–284, 286 ja passim.

25 Russell 2021, 19.

26 Russell 2021, 5, 9–10.

III KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Metsä

Se, miten metsä määritellään, vaikuttaa suoraan ymmärrykseen metsäkulttuurista ja mahdollisuuksiin hahmottaa metsään liittyvää kestävyysajattelua. Metsä on määritelty lukuisilla eri tavoilla. YK:n Elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n mukaan metsä on vähintään 5 000 neliömetrin laajuinen alue, jolla puut kohoavat yli viiden metrin korkeuteen ja latvusto peittää pinta-alasta yli kymmenen prosenttia.²⁷ Puusto on siis olennainen osa metsää, mutta metsä on muutakin kuin puustoa. Tässä metsäkulttuurisen kestävyuden yhteydessä MEKKO-työryhmä tarkastelee metsää laajempaa luontokokonaisuutena, ekosysteeminä. Tarkasteltavaan luontokokonaisuuteen kuuluvat myös metsien ympäröivät suoalueet, tunturien lakialueet, pienvedet ja perinnebiotoopit. Muun muassa poronhoitoon, metsästykseseen, kalastukseen ja muihin laajaa luontokokonaisuutta hyödyntäviin elinkeinoihin liittyvät kulttuuriset piirteet ovat nekin kiinteästi kytkeytyneet työryhmän laajassa mielessä ymmärtämään metsäkäsitteseen.

Suomalaisessa kontekstissa metsä on määriteltävä lisäksi kulttuuriympäristönä, sillä metsä liittyy voimakkaasti ja lukuisin tavoin ihmisen toimintaan ja arvoihin menneisyydestä tulevaisuuteen. Tämä näkyy elämäntapojen, elannon hankkimisen, resurssien ja hyvinvoinnin ulottuvuuksina sekä kulttuurisina merkityksinä. Ne ilmenevät erilaisina, moniulotteisina ja muuttuvina metsäsuhteina.²⁸ Siinä mielessä metsää voi pitää myös aineettomana kulttuuriperintönä,

abstraktina kokemusten, tietojen ja tunteiden muokkaamana kokonaisuutena. Viime kädessä ymmärrys metsästä lajien – mukaan lukien ihmisen – yhteisenä elinympäristönä sijoittaa kulttuurin osaksi luontoa.²⁹

Metsäkulttuuri

Metsäkulttuurisen kestävyuden määrittelemiseksi on olennaista avata metsäkulttuuri-käsitettä. Suomen Metsämuseo Luston määritelmän mukaisesti metsäkulttuuri tarkoittaa ”yksilöiden ja yhteisöjen metsään liittyvissä sosiaalisissa yhteyksissä jakamia toimintatapoja, käytäntöjä, käsityksiä, merkityksiä ja arvoja. Metsäkulttuuri on aikaan kiinnittyvä jatkuva prosessi, jossa ovat läsnä menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus”.³⁰ Metsäkulttuuri vaikuttaa sekä ihmisiin että metsiin. Siten aina, kun ihmisen katsoo, käyttää, arvottaa tai merkityksellistää metsää, kyse on metsäkulttuurista. Ihminen on pitkään kulttuurisena olentona nähty luonnosta irrallaan. Edellä esitetyn biokulttuurisen näkökulman mukaisesti kulttuuri eli ihminen ajatuksineen ja toimineen nähdään myös osana luontoa ja ekosysteemiä, joka muodostaa kokonaisuuden.

Metsäkulttuuriperintö

Metsäkulttuuriperintö muodostuu vaalittaviksi valituista metsäkulttuurin aineellisista tai aineettomista ilmauksista, ihmisten arjessa mukana olevista elävän perinnön ilmiöistä tai niistä merkityksellisistä teoista, joilla rakennetaan tulevaisuusperintöjä.³¹ Yksilöt, yhteisöt

27 *Terms and definitions* 2018, 4.

28 Karhunkorva et al. 2016.

29 Ks. Haverinen et al. (toim.) 2021.

30 <https://lusto.fi/wp-content/uploads/2021/03/metsakulttuuri-sanasto.pdf> (26.11.2021).

31 Ks. Siivonen 2020, 16–17.

tai instituutiot valitsevat jonkin merkitykselliseksi kokemansa metsäkulttuurisen asian, määrittelevät sen kulttuuriperinnöksi ja vaalivat tai säilyttävät sitä. Valintaa voidaan perustella esimerkiksi kulttuurihistoriallisilla, tieteellisillä, taiteellisilla, sosiaalisilla, alueellisilla, taloudellisilla tai poliittisilla syillä. Kaikki metsäkulttuuri ei siis ole metsäkulttuuriperintöä, mutta kaikesta voi tulla sitä. Kulttuuriperintö uudistuu jatkuvasti, joten se ei ole välttämättä pysyvää.³²

Tulevaisuusperintö

Tulevaisuusperintö on osa uudenlaista ekososiaalista sivistystä ja ymmärrystä ihmisen asemasta luonnon kokonaisuudessa. Tulevaisuusperintö tarkoittaa elävää aineetonta perintöä, jonka avulla kaikki halukkaat osalliset voivat muuttaa kulttuuria syvällisesti ja niin, että kestävyysmurros vauhdittuu. Olennaista ovat ihmisten taidot toimia uudella tavalla osana luontoa ja yhteydessä siihen. Tulevaisuusperintö on yhdessä kehitettyjä, merkityksellisiä taitoja sovittaa elämä maapallon kantokyvyn rajoihin.³³

32 Bohman 2003, 12; Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 8.

33 Siivonen 2020; Siivonen & Kouri 2020.

IV KOLME NÄKÖKULMAA METSÄKULTTUURISEEN KESTÄVYYTEEN

Metsäkulttuurinen kestävyys

Metsäkulttuurinen kestävyys on yksilöiden ja yhteisöjen keskinäisessä vuorovaikutuksessa määriteltäviä metsään liittyvien moninaisten arvojen, tavoitteiden ja käytäntöjen kestävyyttä.

MEKKO-työryhmä valitsi metsäkulttuurisen kestävyuden määrittelytyönsä lähtökohdaksi vuonna 2015 julkaistun raportin *Culture in, for and as Sustainable Development* esityksen kulttuurisen kestävyuden kolmesta eri tulkinnasta.³⁴ Tulkinnat voivat olla keskenään ristiriitaisiakin, mutta ennen kaikkea ne avaavat kolme erilaista näkökulmaa kulttuuriseen kestävyyskäsitykseen. Niitä kaikkia tarvitaan monitahoisen ilmiön hahmottamiseksi ja ymmärtämiseksi, ja ne palvelevat eri tavoin kokonaiskestävän tulevaisuuden ra-

kentamista. Näissä näkökulmissa kulttuurilla – arvoilla, käsityksillä, merkityksillä ja käytännöillä – on joko itseisarvoa, välineellistä arvoa tai se nähdään kokonaisvaltaisena, maailmankuvallisuutena perustana, jota ilman kestävä kehitys ei voi toteutua.

Metsäkulttuurinen kestävyys osana kestävästä kehityksestä

Metsäkulttuurinen kestävyys osana kestävästä kehityksestä on kestävä kehitys neljäs ulottuvuus ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen rinnalla. Se korostaa metsäkulttuurin aineellisten ja aineettomien ilmenemismuotojen vaalimista. Niitä suojellaan ja säilytetään yksilöiden ja yhteisöjen merkityksellisenä metsäkulttuuriperintönä.

KUVA 1

Kun kulttuurista kestävyyttä tarkastellaan kestävä kehitys itsenäisenä osana, kulttuurin ja kulttuuriperinnön säilyttämisen tärkeys rinnastuu ekologiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyyskäsitykseen.

Tässä näkökulmassa erityisesti metsäkulttuuriperinnön käsite on keskeinen. Metsäkulttuurin ilmaukset ovat ennen kaikkea erilaisia todistuskappaleita menneisyydestä, kuten vaikkapa metsän käyttöön liittyviä suojeltuja kulttuuriympäristöjä tai metsämuseoon tallennettuja museokokoelmia, tai elävää perintöä eli esimerkiksi tavoista, käytännöistä, tiedoista ja taidoista koostuvaa aineetonta kulttuuriperintöä, jota ihmiset haluavat edelleen harjoittaa ja vaalia elävänä tulevaisuudessakin. Elävä perintö säilyy elävänä vain muuntumalla ajan kuluessa.

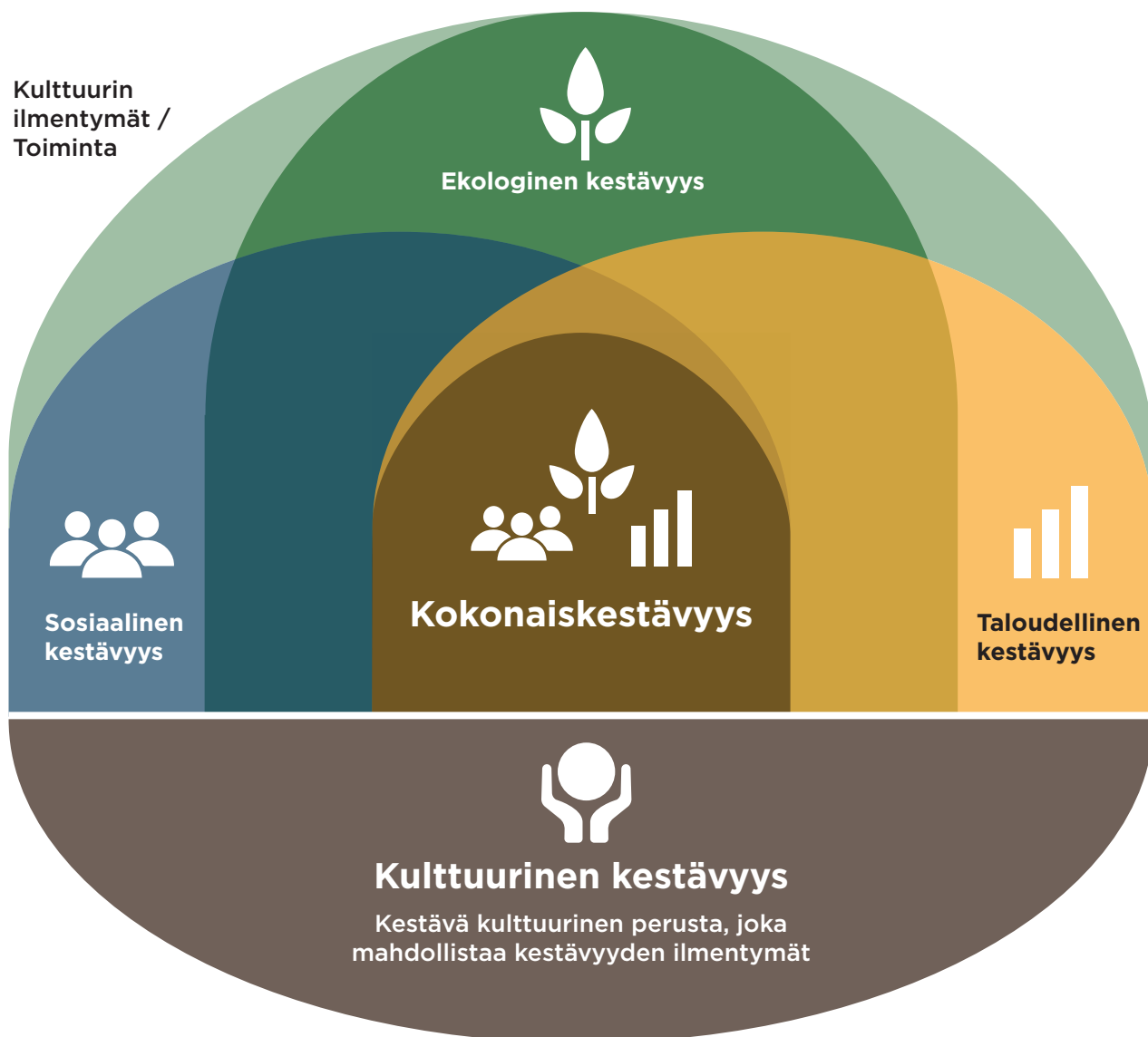
Konkreettisia esimerkkejä *metsäkulttuurisesta* *kestävyydestä osana* *kestävää kehitystä* ovat esimerkiksi suojellut tervahaudan jäänteet metsässä tai tietoisesti säilytetty vanha savotakämpämiljöö esineineen. Metsämuseoiden jatkuvasti karttuvat ja suunnitelmallisesti tallennetut museokokoelmat ovat tärkeitä, sillä niiden avulla voidaan hahmottaa pitkiä kehityskaaria ja ymmärtää esimerkiksi eri aikoina harjoitetun metsien käytön merkityksiä ja vaikutuksia. Metsäsuhteet ovat elävää perintöä ja ilmenevät kestävien, ajassa muuttuvien ja moninaisten metsiin liittyvien suhteiden vaalimisena. Elävää perintöä ovat myös jokamiehenoikeudet tai erilaiset metsiin liittyvät perinteiset taidot, kuten halonhakkuu, tulenteko, marjastus, närelenkin

tekeminen, kesämökkeily, taimien istuttaminen tai partioleirien järjestäminen.

Tämä näkökulma metsäkulttuuriin *kestävyyteen* ei takaa kokonaiskestävyyttä. Kokonaiskestävyys ei toteudu vaalimalla metsäkulttuuriin kuuluvia tapoja, käytäntöjä, tietoja ja taitoja sekä niiden todistuskappaleita. Olemassaolollaan ne rakentavat kuitenkin kulttuurin perustaa ja mahdollisuutta tuottaa ymmärrystä kehityskuluista ja vaikutussuhteista.

Metsäkulttuurinen kestävyys kestävästä kehityksen tukena

Metsäkulttuurinen kestävyys kestävästä kehityksen tukena edistää kestävästä kehityksen toteutumista yhdistämällä metsiin liittyviä kestävyys- *eri ulottuvuuksia (ekologinen, sosiaalinen, taloudellinen) toisiinsa kytkeytyväksi kokonaisuudeksi. Tässä näkökulmassa metsäkulttuurin kestävyys tavoittelee kokonaiskestävyyttä vahvistamalla kestävyys-* *eri ulottuvuuksien samanaikaista toteutumista. Se rakentaa eri toimijoiden välistä metsäkeskustelua, tuottaa ymmärrystä ja auttaa sovittamaan yhteen metsiin liittyviä ristikkäisiä tai vastakkaisia tavoitteita yhteiskunnassa. Tässä näkökulmassa metsäkulttuuriperintö auttaa ymmärtämään kulttuurin muutosvoimaa ja kulttuurista muutostarvetta.*

KUVA 2

Kun kulttuurista kestävyyttä tarkastellaan kestävän kehityksen tukena, sen nähdään mahdollistavan ja yhdistävän kestävän kehityksen muita ulottuvuuksia sekä auttavan kokonaiskestävyyden tavoittelussa. Kestävällä toiminnalla on aina kestävä kulttuurinen perusta (ruskea alue viivan alla). Kun ekologiselle, sosiaaliselle ja taloudelliselle kestävyydelle asetetut kriteerit täyttyvät toiminnan tasolla samanaikaisesti (viivan yläpuolella oleva leikkausalue), tavoiteltu kokonaiskestävyys vahvistuu. Kestävän kehityksen tavoitteena on planetaarisiin rajoihin asettuminen (laajempi vihreä alue).

Tässä näkökulmassa metsäkulttuurisen kestävyiden merkitys on erilaisten metsiin liittyvien tavoitteiden yhteensovittamisessa kestäväällä tavalla. Se onnistuu vain lisäämällä ymmärrystä metsistä ja metsäkulttuurista sekä kulttuurin muuttumisesta ja kulttuurin muutosvoiman hyödyntämisen tarpeellisuudesta.

Esimerkiksi metsäsuhdeajattelu lähtee ajatuksesta, että kaikilla Suomessa asuvilla on jonkinlainen metsäsuhde. Erilaisten metsäsuhteiden tunnistaminen voi vahvistaa yksilöiden identiteettejä ja sitä kautta lisätä hyvinvointia. Erilaisten metsäsuhteiden avaaminen ja ymmärtäminen tukee myös metsiin liittyvien erilaisten tavoitteiden ymmärtämistä ja yhteensovittamista. Metsään liittyvät elämykselliset kulttuuri- ja taidetapahtumat voivat nekin laajentaa uudella tavalla ajattelua metsäsuhteesta ja kestävyyskysymyksistä. Suomalaisessa perhemetsätaloudessakin kiteytyvät monenlaiset metsäsuhteet, erilaisten tavoitteiden yhteensovittamisen taito ja kulttuuriperintö.

Esimerkkejä metsäkulttuurisesta kestävydestä kestävä kehityksen tukena ovat myös monet toimintamallit, jotka edistävät erilaisten tavoitteiden kestävä yhteensovittamista ja tavoitellun toiminnan aikaansaamista. Tällaisia ovat erilai-

set maankäytön ja metsäpolitiikan osallistavat yhteensovittamisen prosessit, kuten Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelu ja Kansallinen metsästrategia, digitaaliset monitavoitteiset metsätaloussuunnitelmat ja päätöstukijärjestelmät tai yhteiskunnallisia osallistumisvalmiuksia lisäävä metsä- ja luontokasvatus, kuten 4H:n Taimiteko-toimintamalli ja koululaisten metsäpäivät, partiolaisten metsäkasvatus sekä pilotoitu nuorten metsäneuvosto.

Metsäkulttuurinen kestävyysmurros osana kestävä kehityksen perustaa

Kulttuurinen kestävyys kestävä kehityksen perustana on kokonaisvaltainen ja globaali muutosprosessi, jonka osana myös metsäkulttuuri muuttuu uudella tavalla osaksi kestävä kehityksen perustaa. Kestävä kehityksen toteutumisessa tällä näkökulmalla on keskeinen rooli. Se kokoaa toimijat yhteen tavoittelemaan kokonaiskestävyyttä luonnon kantokyvyn rajoissa ja rakentamaan ihmisen ja luonnon hyvinvointia uudessa muodossa. Myös metsäkulttuuria tarvitaan globaalissa maailmankuvallisessa muutoksessa. Kulttuurin perustavaa kestävyysmurrosta tuottavat kestävä tulevaisuuden saavuttamiseksi tehdyt merkitykselliset teot tässä ajassa.

Kulttuurin
ilmentymät /
Toiminta

**Kestävän kehityksen
toteutuminen**

Kulttuurinen perusta,
joka mahdollistaa
kestävyyden
ilmentymät

**Transformaation
kautta syntynyt
kulttuurinen perusta**

KUVA 3

Kun kulttuurista kestävyyttä tarkastellaan kestävän kehityksen perustana, kulttuurisen kestävyuden nähdään muodostuvan transformaation kautta uudenlaiseksi kokonaisuudeksi (viivan alapuolella oleva alue), joka tuottaa kestävän kehityksen (viivan yläpuolella oleva alue). Transformaation kautta syntynyt kulttuurinen perusta sisältää uudenlaisen maailmankuvan ja sitä tukevat arvot, asenteet, tietämykset, etiikan ja estetiikan.

Kestävän kehityksen perusta on kulttuurin kokonaisvaltaisessa ja globaalissa muutoksessa. Metsäkulttuuri ei ole sen ulkopuolella, mutta muutosta ei myöskään voida tuottaa yksin metsäkulttuurista käsin. Metsäsuhteet asettuvat osaksi laajempaa luontosuhdetta, jonka täytyy kestävän kehityksen toteutumiseksi mahtua luonnon kantokyvyn rajoihin.

Ihmisen ymmärtäminen suhteessa metsään ja globaalilla tasolla kokonaisvaltaisesti riippuvaiseksi metsien monimuotoisuudesta auttaa tuottamaan metsäkulttuurista kestävyysmurrosta. Se puolestaan tukee kestävän kehityksen perustaa. Yhteiskunnan rakenteita ravistelevat muutokset,

kuten luonnon monimuotoisuuden väheneminen ja ilmastonmuutos, ohjaavat myös kulttuurin ja elämäntavan muutokseen, tulevaisuusperintöjen tuottamiseen, yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskuntien tasoilla. Esimerkiksi perinteisen saamelaisen elämäntavan voi nähdä edustavan metsäkulttuurista kestävyyttä, jossa ihmisen toiminta on vuosisatojen kuluessa asettunut luonnon kantokyvyn asettamiin rajoihin. Yhteiskunnan viheläiset ongelmat edellyttävät kuitenkin globaalia kestävyysmurrosta, jossa menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta tulee perusteellisesti arvioida. Kestävän tulevaisuuden rakentamiseksi tulee tavoitteellisesti yhdistää sekä perinteisiä että aivan uusia kestäviä elämäntapoja.

V YHTEENVETO

MEKKO-työryhmän tulokset

MEKKO-työryhmän työskentelyn tavoitteena oli määritellä, konkretisoida ja jalkauttaa metsäkulttuurisen kestävyys käsitettä metsäkon- tekstissa. Jotta metsiin liittyvän kulttuurisen kestävyys koko merkitys kestävä kehityksen toteuttamisessa voitaisiin hyödyntää, tarvitaan käsitteellinen ymmärrys kaikista kolmesta metsäkulttuurisen kestävyys näkökulmasta ja siitä millaisia tuloksia ne voivat tuottaa.

Metsäkulttuurinen kestävyys osana kestävä kehitystä -näkökulma korostaa metsäkulttuurin vaalimista. Metsäkulttuuri läpäisee suomalaisen kulttuurin, historian, yhteiskunnan, menneisyyden, nykyisyyden ja varmasti myös tulevaisuuden tavalla, jota ei voi jättää huomiotta. Metsään liittyvät muistiorganisaatiot (museot, arkistot, kirjastot) vaalivat aineellista ja aineetonta metsäkulttuuria ja tallentavat sitä yhteiskunnan metsäkulttuuriperinnöksi. Tämä työ tukee käsitystä metsäkulttuurin olemassaolon kannalta olennaisesta ajallisesta jatkumosta ja jatkuvasta muutoksesta. Metsäkulttuuriperintö kertoo siitä, miten, miksi ja millaisissa olosuhteissa Suomessa on aikojen kuluessa hyödynnetty metsiä, miten metsiin on suhtauduttu ja mitä menneisyyden metsäsuhteista on seurannut. Tällä ymmärryksellä puolestaan on olennainen merkitys nykyhetken hahmottamiselle ja tulevaisuuteen suuntaamiselle.

Metsäkulttuurinen kestävyys kestävä kehityksen tukena -näkökulma pyrkii vahvistamaan kokonaiskestävyyttä eli kestävyys eri ulottuvuuksien samanaikaista toteutumista luonnon kantokyvyn rajoissa. Tavoitteena on erilaisten metsiin liittyvien tavoitteiden yhteensovittaminen kestäväällä tavalla. Tehtävä vaatii laajaa näkemystä erilaisista arvoista ja asenteista, niiden muutokseen

vaikuttavista taustatekijöistä sekä ymmärrystä ajan ulottuvuuksista ja kehityskuluista. Lisäksi tarvitaan tavoitteellista yhteistyötä ja kykyä asettaa yhteisiä päämääriä. Koska käsitys kokonaiskestävyydestä muuttuu koko ajan, eri tavoitteiden yhteensovittamisen prosessin on oltava jatkuvaa. Kokonaiskestävyys ei toteudu vain sillä, että tietoa ja taitoa on olemassa, vaan tarvitaan arjen kulttuuria, joka hyödyntää kulttuurista perustaa ja tuottaa yhteisiä toimintatapoja kohti kestävyttä.

Metsäkulttuurinen kestävyysmurros osana kestävä kehityksen perustaa -näkökulma liittyy suomalaista metsäkulttuuria paljon laajempaan kontekstiin. Kulttuurista transformaatiota kestävyteen ei voi tuottaa yksin Suomen tai metsäkulttuurin kautta, sillä kulttuurisessa transformaatiossa on kyse globaalista, maailmankuvallisesta muutostarpeesta kohti maapallon kantokyvyn mukaista kulttuuria ja elämäntapaa. Suomalainen metsäkulttuurikin on kuitenkin osa määritelmän sisältämää globaalia systeemiä muutosta, jossa ihmisten maailmankuvat, arvot, asenteet, kulutustottumukset, raaka-aineiden kierrätys ja näiden kaikkien osatekijöiden summana ihmisten toiminnasta seuraavat haitalliset monimuotoisuus- ja ilmastovaikutukset vähenevät.

Tämän näkökulman mukaan luonto ja ihminen muodostavat kokonaisuuden, eikä ihmisen hyvinvointia voi erottaa luonnon hyvinvoinnista. Näkökulmassa ekologista kestävyttä pidetään myös ensisijaisena suhteessa muihin kestävyys tavoitteisiin, koska ilman ekologista kestävyttä muutkaan kestävyys ulottuvuudet eivät voi toteutua. Se auttaa ymmärtämään kestävässä kehityksessä tarvittavien muutosten mittakaavaa ja valmistaa ihmiskuntaa kohtaamaan edessä olevia systeemiä muutoksia, joita tulisi saada aikaan kestävä kehityksen toteuttamiseksi.

MEKKO-työryhmän ehdotukset jatkotoimenpiteiksi

- Tiedostetaan metsäkulttuurisen kestävyiden eri näkökulmien merkitys ja vaikutukset, ja otetaan huomioon metsäkulttuurinen kestävyys uuden metsästrategian valmistelussa.
- Vahvistetaan valmiuksia ymmärtää ja hyödyntää metsäkulttuuria ja kulttuurisia näkökulmia metsästrategiaprosessissa ja metsiin liittyvien tavoitteiden yhteensovittamisessa.
- Vahvistetaan metsänomistajien, metsätoimijoiden ja yksilöiden valmiuksia ymmärtää erilaisia metsiin liittyviä tavoitteita ja metsäsuhteita (esimerkiksi neuvonta, koulutus, metsämuseotoiminnan kehittäminen ja hyödyntäminen).
- Määritellään tarkemmin sosiaalisen kestävyiden käsite metsäkontekstissa huomioiden metsäkulttuurisen kestävyiden määritelmät, jotta sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyiden keskenään erilaiset ominaispiirteet tulevat ymmärretyiksi.
- Syvennetään ymmärrystä metsien biokulttuurisen diversiteetin ja perinnön näkökulmista monikulttuurisessa Suomessa yhdenvertaisuuden ja osallisuuden vahvistamiseksi.
- Lisätään keskustelemaa, toisia ymmärtävää ja kunnioittavaa metsäkulttuuria.
- Otetaan huomioon kulttuurisen kestävyiden eri ulottuvuuksien vaikutukset kokonaiskestävyyteen pitkällä aikavälillä.
- Lisätään laajempaa ymmärrystä yhteiskunnassa metsäkulttuurisen kestävyiden käsitteen ja metsiin liittyvien tavoitteiden ajallisesta muutoksesta.
- Vahvistetaan metsiin liittyvien toimijoiden keskinäisen luottamuksen kehittymistä luomalla ja ylläpitämällä eritasoisia, kohtaamista mahdollistavia areenoita/foorumeja ja pyrkimällä motivoimaan toimijoita kohtaamaan toisiaan.

LÄHTEET

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Ahola-Launonen, Johanna 2018. ”Oikeudenmukainen vastuun jakaminen.” *Oikeudenmukaisuuden ongelma*, 222–232. Toim. Matti Häyry, Tuija Takala & Johanna Ahola-Launonen. Gaudeamus: Helsinki.

Arts, Bas & Bommel, Séverine van & Ros-Tonen, Mirjam & Verschoor, Gerard (eds.) 2012. *Forest-people interfaces: Understanding community forestry and biocultural diversity*. Wageningen Academic Publishers: Wageningen.

Bohman, Stefan 2003. ”Vad är museivetenskap, och vad är kulturarv.” *Museer och kulturarv. En museivetenskaplig antologi*, 9–24. Red. Lennart Palmqvist & Stefan Bohman. Carlssons: Stockholm.

Dessein, Joost & Soini, Katriina & Fairclough, Graham & Horlings, Lummina 2015. *Culture in, for and as Sustainable Development. Conclusions from the COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability*. University of Jyväskylä: Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/50452> (14.1.2022).

Haverinen, Risto & Mattila, Kirsikka & Neuvonen, Aleksi & Saramäki, Rinna & Sillanaukea, Otso (toim.) 2021. *Ihminen osana elonkirjoa. Luontosuhteet, luontokäsitykset ja sivistys kestävyyskriisin aikakaudella*. Sitra: Helsinki. <https://media.sitra.fi/2021/12/02161503/sitra-ihminen-osana-elonkirjoa.pdf> (14.1.2022).

Hyvärinen, Esko & Juslén, Aino & Kemppainen, Eija & Uddström, Annika & Liukko, Ulla-Maija (toim.) 2019. *Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019*. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus: Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/299501> (14.1.2022).

Häyhä, Heikki & Jantunen, Sari & Paaskoski, Leena 2015. *Merkitysanalyysimenetelmä*. Suomen museoliiton julkaisuja 64. Suomen museoliitto: Helsinki. <https://www.museoliitto.fi/doc/Merkitysanalyysimenetelma1.pdf> (14.1.2022).

Häyry, Matti 2018. ”Sopimuksellinen oikeudenmukaisuus ja sen vaihtoehdot.” *Oikeudenmukaisuuden ongelma*, 208–221. Toim. Matti Häyry, Tuija Takala & Johanna Ahola-Launonen. Gaudeamus: Helsinki.

Independent Group of Scientists 2019. *The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development. Global Sustainable Development Report 2019*. United Nations: New York.

Kansainväliset ympäristösopimukset ja Suomen kehityspolitiikka. 2005. Ulkoasiainministeriö: Helsinki.

Kansallinen metsästrategia 2025. Valtioneuvoston periaatepäätös 12.2.2015. 2015. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 6/2015. Maa- ja metsätalousministeriö: Helsinki. <https://mmm.fi/documents/1410837/1504826/Kansallinen+mets%C3%A4strategia+2025/c8454e55-b45c-4b8b-a010-065b38a22423> (14.1.2022).

Kansallinen metsästrategia 2025 – päivitys. Valtioneuvoston periaatepäätös 21.2.2019. 2019. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:7. Maa- ja metsätalousministeriö: Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161386> (14.1.2022).

Karhunkorva, Reetta & Paaskoski, Leena & Matila, Airi & Arnkil, Nora 2016. *Merkityksellinen metsäkulttuuri*. Tapion raportteja nro 10. Tapio: Helsinki. https://tapio.fi/wp-content/uploads/2021/11/julkaisu_merkityksellisen-metsakulttuuri.pdf (14.1.2022).

Kestävyyspaneeli 2020. *Kuusi polkua kestävyteen: evästyket systeemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa*. Kestävyyspaneelin julkaisuja 1/2020. Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus & Helsingin yliopiston kestävyystieteen instituutti: Helsinki. https://www.kestavyyspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2020/02/Kuusi-polkua-kestavyys_julkaisu2020.pdf (14.1.2022).

Latvala-Harvilahti, Pauliina 2021. *Kulttuuriperinnöt kestävä tulevaisuuden avaimina. Taustaselvitys kulttuuriperintöstrategian laatimisen tueksi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:28. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163037/OKM_2021_28.pdf?sequence=1&isAllowed=y (14.1.2022).

Lindholm, Karl-Johan & Ekblom, Anneli 2019. ”A framework for exploring and managing biocultural heritage.” *Anthropocene vol. 25*, 2019, 1–11.

Malaska, Pentti 1994. *Kestävä kehitys. Raportti määritelmää pohtineen työryhmän keskusteluita 18. huhtikuuta 1994*. <https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/Professori+Pentti+-+Malaskan+johtaman+ty%C3%B6ryhm%C3%A4n+laatima+muistio+kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+m%C3%A4%C3%A4ritelm%C3%A4st%C3%A4/28316bb9-f140-4560-bdf0-e6053e5bec16/Professori+Pentti+Malaskan+johtaman+ty%C3%B6ryhm%C3%A4n+laatima+muistio+kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+m%C3%A4%C3%A4ritelm%C3%A4st%C3%A4.pdf> (14.1.2022).

Matila, Airi & Paaskoski, Leena & Karhunkorva, Reetta & Arnkil, Nora & Matveinen, Katja 2018. *Metsäkulttuurinen näkökulma Kansalliseen metsästrategiaan*. Tapion raportteja nro 25. Tapio Oy: Helsinki. <https://tapio.fi/wp-content/uploads/2019/10/Metsakulttuurinen-nakokulma.pdf> (14.1.2022).

Mikkela, Heli & Sampo, Susanna & Kaipainen, Jaana (toim.) 2000. *Suomen metsätalouden tila 2000. Kestävän metsätalouden kriteerit ja indikaattorit*. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 5/2000. Maa- ja metsätalousministeriö: Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80733/2000_5%20Suomen%20mets%C3%A4talouden%20tila%202000.%20Kest%C3%A4v%C3%A4n%20mets%C3%A4talouden%20kriteerit%20ja%20indikaattorit.pdf (14.1.2022).

Paaskoski, Leena & Roiko-Jokela, Heikki 2020. ”Taavoitteena metsäkulttuurinen kestävyys.” *Metsät ja kulttuurinen kestävyys*, 5–9. Toim. Leena Paaskoski, Heikki Roiko-Jokela & Marko Rikala. Vuosilusto 13. Lusto – Suomen Metsämuseo & Metsähistorian Seura: Punkaharju. <https://issuu.com/vuosilusto/docs/vuosilusto13> (14.1.2022).

Raworth, Kate 2017. *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. Random House: London.

Russell, Zoe 2021. *Biocultural Heritage in the UK. Research Report*. York Archaeological Trust: York.

Seppälä, Jyri (toim.) 2014. *Kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa*. Ilmastopaneeli: Helsinki.

Siivonen, Katriina 2017. ”Kulttuurinen kestävyys.” *Kaikki vapaudesta*, 275–292. Toim. Kari Enqvist, Ilari Hetemäki & Teija Tiilikainen. Gaudeamus: Helsinki.

Siivonen, Katriina 2020. ”Metsäsuhte kulttuurisesti kestävä tulevaisuusperintönä.” *Metsät ja kulttuurinen kestävyys*, 10–23. Toim. Leena Paaskoski, Heikki Roiko-Jokela & Marko Rikala. Vuosilusto 13. Lusto – Suomen Metsämuseo & Metsähistorian Seura: Punkaharju. <https://issuu.com/vuosilusto/docs/vuosilusto13> (14.1.2022).

Siivonen, Katriina & Kouri, Jaana 2020. ”Tulevaisuusperintö ihmisen kestävä merellisen luontosuhteen perustana.” *Muutoksen tyrskyt ja kotirannan mainingit. Kulttuurisia näkökulmia merentutkimukseen*, 76–100. Toim. Jaana Kouri, Tuomas Räsänen & Nina Tynkkynen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1462. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Terms and definitions. FRA 2020. 2018. Forest Resources Assessment Working Paper 188. Food and Agriculture Organization of the United Nations: Rome. <https://www.fao.org/3/I8661EN/i8661en.pdf> (14.1.2022).

Wilenius, Markku 2014. ”Society, consciousness and change – An inquiry into Pentti Malaska’s futures thinking.” *Futures vol. 61*, 2014, 58–67.

Yhteinen tulevaisuutemme. Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti. 1988. Suom. Kaija Anttonen. Ulkoasiainministeriö & ympäristöministeriö: Helsinki.

Digitaaliset lähteet

Finlex. Tasavallan presidentin asetus (14/2006) Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteks-ti/2006/20060014> (14.1.2022).

Kestavakehitys.fi. *Mitä on kestävä kehitys?* <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys> (21.10.2021).

Laine, Paula 2015. *Sitran trendit: Keskinäisriippuvuus lisääntyy*. Sitra, artikkelit. <https://www.sitra.fi/artikkelit/sitran-trendit-keskinaisriippuvuus-lisaantyy/> (14.1.2022).

Luke. *Suomen metsät 2012: Kestävän hoidon ja käytön linjaus ja ohjauskeinot*. <http://www.metla.fi/metinfo/kestavyys/SF-2.htm> (14.1.2022).

Lusto. *Metsäkulttuurisanasto*. <https://lusto.fi/wp-content/uploads/2021/03/metsakulttuuri-sanasto.pdf> (26.11.2021).

UNESCO 1972. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf> (14.1.2022).

LUSTON JULKAISUJA -SARJA:

1. Reetta Karhunkorva, Sirpa Kärkkäinen & Leena Paaskoski:
METSÄSUHTEIDEN KENTTÄ (2017)

2. Tuulikki Halla, Reetta Karhunkorva, Sirpa Kärkkäinen & Leena Paaskoski:
METSÄSUHDEMETELEMÄ (2019)

3. Anna-Kaisa Koski, Reetta Karhunkorva & Leena Paaskoski:
LUSTON MALLI - MUSEO, SIDOSRYHMÄT JA YHTEISKUNTA (2020)

4. Teppo Hujala, Päivi Pelli, Jakob Donner-Amnell & Leena Paaskoski (toim.):
KATSAUS METSÄALAN TULEVAISUUSTÖIHIN (2021)

Metsänhoitaja Warras kuvaa kaitafilmikameralla hakkunalueella 1953.
Lusto/ Metsätehon kokoelma/ Aulis E. Hakkarainen